

SOPHIA PERENNIS

The Semiannual Journal of Sapiential Wisdom and Philosophy

Vol. 18, Number 2, Autumn and winter 2021-2022, Serial Number 40

The Relationship Between Linguistic Understanding and Tacit Knowledge in Wittgenstein; Evaluation of the Scandinavian Approach

pp. 175-202

DOI: 10.22034/IW.2021.290179.1536

Abolfazl Sabramiz*

Abstract

Later Wittgenstein considers understanding (especially linguistic) in relation to ability. He believes that the grammar of the word "knows" and "understands" is evidently closely related to the grammar of the word "can" and "is able to". An interpretation of the relationship between understanding and ability can be found in the works of Scandinavian philosophers. Johansen, one of the most prominent figures in this movement, believes that linguistic understanding is a strong form of tacit knowledge. tacit knowledge means that we know things that we cannot, in principle, articulate linguistically. In this article we will show that the interpretation cannot explain this simple phenomenon that we immediately understand when we encounter linguistic words and phrases according to the context and position of the sentence. In addition, the interpretation of tacit knowledge is conceptually ambiguous. Ultimately is unclear that Wittgenstein really agrees with this kind of interpretation of understanding due to the close relationship between the concept of intuition and tacit knowledge.

Key words: Wittgenstein; Scandinavian approach; Linguistic understanding; tacit knowledge; Ability.

* ACECR Institute for Humanities and Social Studies (IHSS).

E-mail: sabramiz@gmail.com

Recived date: 11/06/2021

Accepted date: 21/08/2021

When we come face linguistic words and phrases, we understand them immediately. We understand them the moment we face them. In Phenomenological terms, this is a simple description of hearing linguistic phrases. But it is difficult for some theories to articulate this simple description. One of these theories is related to Wittgenstein's later view of meaning and language. He describes this problem in paragraph 138 of his work *Philosophical investigations* (1986) as follows: "... We grasp it in a flash, and what we grasp in this way is surely something different from the 'use' which is extended in time!"

To solve this misconception, Wittgenstein examines what understanding is in paragraphs 143 to 197 of this book. He gives several reasons why understanding is not a comprehension of a mental thing or what he calls "particular circumstances" The general reading, in Wittgenstein's view of understanding, is that it is the same as ability or in relation to ability. In *Philosophical investigations* he writes: "The grammar of the word "knows" is evidently closely related to that of "can", "is able to". But also closely related to that of "understands". (Mastery' of a technique)" (1986, \$150).

An interpretation of the relationship between understanding and ability can be found in the Scandinavian approach to Wittgenstein. Johannessen (1990), one of the most prominent figures in this movement, believes that linguistic understanding is a strong form of tacit knowledge. Strong tacit knowledge means that we know things that we cannot, principally, articulate. One of the best examples of strong tacit knowledge is skill work. A skilled craftsman who makes significant works of art with mud, knows what he is doing. For example, how to hold hands, how to prepare raw materials, etc. are effective in making a jar, and many of them can be learned through experience and practice, but cannot be formulated in linguistic forms.

With this in mind, in three steps, Johannessen tries to show why linguistic understanding is a kind of tacit knowledge according to Wittgenstein. In the first stage (1990a: 159) he believes that the use of language is based on following the rule and following the rule is considered to be an activity. Johannessen's second point (1990a: 161-3) is that the use of linguistic rules is irregular. According to what we said in the first point, following the rule is an activity. Finally, Johannessen's last point (1990a: 159-160) is that practice and action should be considered as "intransitive understanding".

And according to Wittgenstein, intransitive understanding is a kind of understanding that is not expressed and cannot be formulated linguistically (Johannessen, 1990a: 167). Like understanding music or understanding a poem that cannot be translates or expressed differently from what it is now. The application of the linguistic rules is not regular; it is not interpretable. Just as understanding a work of art or understanding music or understanding poetry is an experience that cannot be replaced by anything else and cannot even be delivered by other means, so the use of a rule cannot be expressed by another rule.

But can this interpretation of the relationship between understanding and ability, which ultimately considers understanding as a kind of tacit knowledge, provide an answer to the main question of this article, which

was raised in paragraph 138 of the Philosophical investigations? Namely, how to "immediately" understand a phrase or a word which has continuous application?

If we emphasize on the characteristics of knowledge in tacit knowledge, then it seems that Johannessen places Wittgenstein among philosophers who have a cognitive view of linguistic understanding. Understanding linguistic comprehension as a kind of knowledge (whether implicit or explicit) rises criticisms that any theory which considers comprehension as a kind of knowledge must respond to. For example, according to some philosophers, (linguistic) understanding is compatible with Gettier problem and chance, while knowledge is not. Or that understanding is transparent while knowledge, due to the factor of truth, which has an external aspect, is not transparent.

The second objection is that understanding as an ability can provide an explanation for understanding linguistic expressions in a typical way (meaning of the expression type). This refers to understanding a linguistic phrase only according to its linguistic meaning and not in relation to the situation of its utterance, the way of expression, gesture, etc. This is the ability that any native-speaker has. But the main point of understanding a linguistic phrase is not understanding in typical form, but in a specific form. That is, understanding a phrase in a particular situation and according to the situation, the tone of expression, gesture, and so on. Johannessen's arguments may be used to obtain linguistic rules, but he does not talk about understanding a certain sentence in a particular situation.

The third objection to Johannessen's interpretation is whether Wittgenstein really supports the thesis of tacit knowledge. The term "tacit knowledge" is not used in Wittgenstein's works, but a term close to the tacit knowledge used in Wittgenstein's works is the concept of 'intuition'. In general, we can talk about the correlation between the concept of intuition and the concept of tacit knowledge. For example, a skilled craftsman who has knowledge of something but cannot express it, intuitively knows what the solution is when faced with a defect or problem. Wittgenstein explicitly believes that grasping the rule is not a matter of intuition. Because intuition ultimately is seen as an internal thing and a process or state of mind, while he believes that no hidden process can be equal to understanding or consolidating the understanding, while tacit knowledge is a hidden process. Now, according to what has been said, even if the concept of tacit knowledge is not exactly the same as the concept of intuition, but since the literature under discussion at least suggests a close relationship between these two concepts, to attribute tacit knowledge to Wittgenstein and to understand linguistic understanding as a kind of strong tacit knowledge should clarify the relationship between tacit knowledge and intuition. And this is what Johannessen did not do.

References

- Collins, J. (2007). Linguistic competence without knowledge of language. *Philosophy Compass*, 2(6), 880-895.
- Dreyfus, H. & Dreyfus, S. (1986). *Mind over Machine*, New York: The Free Press.
- Glock, H. J. (2009). *A Wittgenstein dictionary*. Translated by H. Kakasoltani. Tehran, Gam-e-No. [In Persian].
- Grayling, A. C. (2009). *Wittgenstein*. Translated by A. Haghiri. Tehran, Basirat. [In Persian].
- Grimen, H. (1991). *Tacit knowledge and the study of organization*. LOS-Center, Bergen.
- Grimm, S. (2006). “Is understanding a species of knowledge?” *The British Journal for the Philosophy of Science*, 57(3), 515-535.
- Janik, A. (1988). Tacit knowledge, working life and scientific method. *Knowledge, skill and artificial intelligence*, 53-63.
- Johannessen, K. S. (1990a). Rule Following, Intransitive Understanding and Tacit Knowledge: An Investigation of the Wittgensteinian Concept of Practice As Regards Tacit Knowing. *Daimon Revista Internacional de Filosofia*, (2), 151-173.
- Johannessen, K. S. (1990b). Art, philosophy and intransitive understanding. In *Wittgenstein—Eine Neubewertung/Wittgenstein—Towards a Re-Evaluation* (pp. 323-333). JF Bergmann-Verlag.
- Kenny, A. (2013). *Wittgenstein*. Translated by M. R. Esmkhani. Tehran, Ghoghnoos Publications. [In Persian].
- Kvanvig, J. (2003). *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*, Cambridge: Cambridge University Press.
- McDowell, J. (2009). “Are meaning, understanding, etc., definite states?” In *The engaged intellect: Philosophical essays*, Harvard University Press, pp79-94.
- McFee, G. (2004). “Wittgenstein, performing art and action”. in *Wittgenstein, theory and the arts*. Allen, R., & Turvey, M. (Eds.). Translated by F, Sojoodi. Pp 147-187. Tehran, Iranian Academy of the Arts. [In Persian].
- McGinn, M. (2003). *The Routledge guidebook to Wittgenstein's Philosophical investigations*. Translated by I, Ghanooni. Tehran, Ney Publications. [In Persian].
- Medina, J (2010). *Language: Key concepts in philosophy*. Translated by M. Karini. Tehran, The Institute for Cultural and Social Studies. [In Persian].
- Miller, A. (2007). Rules-as-rails, tacit knowledge and semantic creativity. *International journal of philosophical studies*, 15(1), 125-140.
- Miller, A. (1997). “Tacit Knowledge”, in Hale and Wright (Eds) *A Companion to the Philosophy of Language*. 146-174.

- Miller, A. (2007). *Philosophy of language*. Routledge.
- Nielsen, K. (2002). The Concept of Tacit Knowledge—A Critique. *Outlines. Critical Practice Studies*, 4(2), 3-17.
- Pritchard, D. (2014). What is this thing called knowledge?. Translated by y. Khoshnevis, Tehran, Elmi v Farhangi Publications. [In Persian].
- Putnam, H. (1995), "Was Wittgenstein a Pragmatist?" in *Pragmatism: An Open Question*, Oxford: Blackwell, Pp27-56.
- Reber, A. S. (1989). Implicit learning and tacit knowledge. *Journal of experimental psychology: General*, 118(3), 219.
- Strevens, M., (2013) "No understanding without explanation." *Studies in history and philosophy of science Part a*, 44.3, 510-515.
- Wittgenstein, L. (1974). *Philosophical Grammar: Part I, the Proposition, and Its Sense, Part II, On Logic and Mathematics*. Blackwell: Oxford University Press.
- Wittgenstein, L. (2000). *Tractatus logico-philosophicus*. Translated by M. S. Adib-Soltani. Tehran, AmirKabir. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2002). *Philosophical investigations*. Translated by F. Fatemi. Tehran, Markaz. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2005). *Zettel*. Translated by M. Hosseini. Tehran, Hermes. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2006). *The blue and brown books*. Translated by I, Ghanooni. Tehran, Ney Publications. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2014). *The blue book*. Translated by M. Hosseini. Tehran, Hermes. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2020). *Philosophical investigations*. Translated by M. Hosseini. Tehran, Hermes. [In Persian].
- Wright, C. (2001). *Rails to infinity: essays on themes from Wittgenstein's Philosophical investigations*. Harvard University Press.
- Zagzebski, L. (2001). Recovering understanding. *Knowledge, truth, and duty: essays on epistemic justification, responsibility, and virtue*, 235-252.
- Zhenhua, Y. (2003). Tacit knowledge/knowing and the problem of articulation. *Tradition and Discovery: The Polanyi Society Periodical*, 30(2), 11-23.
- Zhenhua, Y. (2006). Tacit Knowledge: A Wittgensteinian Approach. *Tradition and Discovery: The Polanyi Society Periodical*, 33(3), 9-25.

این مقاله دارای درجه
علمی-پژوهشی است

مجله علمی جاویدان خرد، شماره ۴۰، پاییز و زمستان ۱۴۰۰، صفحات ۱۷۵-۲۰۲

نسبت فهم زبانی و شناخت ضمنی از نظر ویتگنشتاین؛ نقد رویکرد اسکاندیناوی

ابوالفضل صبرآمیز*

چکیده

ویتگنشتاین فهم (به خصوص زبانی) را در نسبت با توانایی در نظر می‌گیرد. تفسیری از نسبت میان فهمیدن و توانایی را می‌توان در کارهای تفسیری فیلسوفان اسکاندیناوی از ویتگنشتاین مشاهده کرد. یوهانسن از شاخص‌ترین چهره‌های این جریان معتقد است که فهم زبانی نوعی شناخت ضمنی قوی است. شناخت ضمنی قوی به این معناست که ما چیزهایی را می‌دانیم که علی‌الاصول نمی‌توانیم آنها را صورتبندی زبانی کنیم. در این مقاله نشان خواهیم داد این تفسیر نمی‌تواند تبیینی از این توصیف پدیداری ساده را که زمانی که با کلمات و عبارات‌های زبانی روبرو می‌شویم آنها را بلافاصله می‌فهمیم به دست بدهد. علاوه بر این تفسیر شناخت ضمنی در ویتگنشتاین دارای ابهام مفهومی است. و در نهایت با توجه به نسبت نزدیک مفهوم شهود با شناخت ضمنی مشخص نیست که ویتگنشتاین با توجه به رد مفهوم شهود واقعا با این نوع تفسیر از فهم موافق باشد.

* استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی (IHSS). رایانامه:

sabramiz@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۳/۲۱

کلیدواژه‌ها: ویتگنشتاین، رویکرد اسکاندیناوی؛ فهم زبانی؛ شناخت ضمنی؛ توانایی. مقاله.

۱. مقدمه

زمانی که با کلمات و عبارات‌های زبانی روبرو می‌شویم آنها را بلافاصله می‌فهمیم. آنها را در یک آن و لحظه می‌فهمیم. به لحاظ پدیداری این توصیف ساده‌ای است هنگام شنیدن عبارات‌های زبانی. اما تبیین این توصیف ساده برای برخی نظریه‌ها مشکل است. یکی از این نظریه‌ها، مرتبط است با نظر ویتگنشتاین متأخر درباره معنا و زبان. همچنان که مشهور است از نظر وی معنا، کاربرد است و از این رو امری است ممتد در زمان، بنابراین وی باید بتواند توضیح دهد چگونه امر ممتد در زمان را در لحظه و آن می‌فهمیم. خود ویتگنشتاین به این نکته توجه داشته است. وی در بند ۱۳۸ کتاب پژوهش‌های فلسفی می‌نویسد: «... معنای واژه را هنگامی که آن را می‌شنویم یا می‌گوییم، می‌فهمیم؛ آن را در یک آن درمی‌یابیم، و آنچه به این طریق در می‌یابیم به یقین چیزی است متفاوت با «کاربرد» که در زمان امتداد دارد».

ویتگنشتاین برای حل این ناسازگاری که خود پیشنهاد می‌دهد در بندهای ۱۴۳ تا ۱۹۷ پژوهش‌ها به بررسی این نکته می‌پردازد که فهم چیست. از نظر او باور عرفی فلاسفه این است که فهم امری است ذهنی که سرچشمه کاربرد صحیح است. وی معتقد است این تصویر غالبی است که فرض کنیم از آنجا که نشانه‌های زبانی به تنهایی «مرده» هستند (۴۳۲\$)، آنچه که به آنها روح و جان می‌بخشد، فرایندهای ذهنی هستند (کتاب آبی، ۱۳۸۵: ۱۱). با این حال ویتگنشتاین این باور عرفی فلاسفه را به چالش می‌کشد. وی معتقد است فهم امری درونی یا ذهنی نیست. ویتگنشتاین دلایل متعددی برای اینکه فهم یک امری ذهنی یا آنچه که خود «احوال ذهنی ویژه» (۱۵۴\$) می‌نامد می‌آورد. از مهم‌ترین دلایل وی یکی این است که امور ذهنی با عزل توجه به آنها قطع می‌شوند (برگه‌ها: ۸۵\$) در حالی که فهمیدن چیزی مثل دنباله اعداد با غزل توجه به آن قطع نمی‌شود. وقتی چیزی را فهمیدیم آن را فهمیده‌ایم و این‌گونه نیست که اگر به آن توجه نداشتیم، بتوانیم بگوییم آن را دیگر آن فهم را نداریم. وی در بند ۶۶۶ پژوهش‌ها می‌نویسد اگر ما توجه خود را از یک حالت یا فرایند ذهنی به امر دیگر معطوف کنیم از شدت آن حالت ذهنی کم می‌شود ولی اگر مثلاً توجه خود را از فهم دنباله اعداد کم کنیم، آیا می‌توانیم بگوییم که دیگر آن را نمی‌فهمیم. علاوه بر این وی معتقد است معیار

تملك نشان می‌دهد (PG: ۱۳۰) که فهم امری ذهنی نیست. منظور وی این است که معیار تملك امری ذهنی خود فرد است، اما معیار تملك فهم، یعنی اینکه چیزی را فهمیده‌ایم یا خیر دیگر خود فرد نیست بلکه شخص دیگر است که می‌تواند بگوید ما چیزی را فهمیده‌ایم یا خیر (کنی، ۱۳۹۲: ۲۲۶). وی دلایل دیگری نیز برای اینکه فهم امری ذهنی نیست می‌آورد، مانند اغتشاش مفهومی فرآیند ذهنی (برگه‌ها: \$۴۶۹؛ \$۱۱۳) و غیره که می‌توان در بندهای مربوط به فهم در کتاب پژوهش‌های فلسفی آنها را مشاهده نمود.

به طور ایجابی یک خوانش کلی از ویتگنشتیان این است که فهم همان توانایی است یا در نسبت با توانایی است. وی در پژوهش‌های فلسفی می‌نویسد: «دستور زبان واژه «می‌داند» آشکارا با دستور زبان واژه «می‌تواند» ربط نزدیک دارد. اما با دستور زبان واژه «می‌فهمد» نیز همچنین. («تسلط» در یک فن)» (\$۱۵۰). یا «... فهمیدن یک جمله یعنی فهمیدن یک زبان. فهمیدن یک زبان یعنی احاطه بر یک فن» (\$۱۹۹). گریلینگ (۱۳۸۸: ۱۳۰) معتقد است که فهم همچون توانایی با معیارهای بیرونی و با فعالیتی که افراد در آن درگیرند و با اینکه چگونه رفتار می‌کنند، شناخته و اندازه‌گیری می‌شود. یعنی فهم همچون توانایی می‌تواند معیار تملك که دیگران آن را ارضا کند. ماری مک‌گین (۱۳۸۲: ۱۲۹-۱۳۰) نیز معتقد است عبارتی چون «... حالا فهمیده‌ام» به این معنا است که ما با توجه به تاریخ و سابقه خاص خود و مبتنی بر ساختار حیاتی که در آن رشد کرده‌ایم یعنی چیزی که در کنش گذشته زندگی ما جای دارد می‌توانیم به این نقطه برسیم که بگوییم چیزی را فهمیده‌ایم و این امر بدین معناست که فهم ما به شکل خاصی از زندگی ما پیوند خورده است.

اما این سؤال همچنان قابل طرح است که حتی اگر فهم در نسبت با توانایی باشد؛ چگونه این پدیدار ساده را هنگام مواجهه با عبارت زبانی یا هر چیز دیگر بلافاصله می‌فهمیم. به عبارت دیگر صرف توانایی کاربرد قواعد چگونه می‌تواند فهم جملات زبانی را که متناسب با موقعیتی که آن جمله زبانی در آن بیان شده است و به لحن، ژست، بافت و بسیاری از عوامل دیگر بستگی دارد را توجیه کند. یک خوانش برای آنچه که ویتگنشتیان درباره توانایی و مهارت گفته است، خوانشی است که مهارت را به شناخت ضمنی پیوند می‌دهد. در واقع در رویکردی به ویتگنشتیان که مشهور به رویکرد اسکاندیناوی است، برخی فیلسوفان به خصوص یوهانسن معتقدند که با توجه به

آموزه‌های ویتگنشتاین می‌توان از نوعی شناخت ضمنی قوی در ویتگنشتاین دفاع کرد و همچنین شناخت ضمنی با فهمیدن ارتباط نزدیکی دارد. به عبارتی دیگر می‌توان فهم را نوعی شناخت ضمنی قوی دانست. از سوی دیگر شناخت ضمنی ارتباط تنگاتنگی با مهارت و کنش دارد که از مفاهیم مورد تأکید ویتگنشتاین هستند. ما در ادامه به بررسی این تز و ارتباط آن با رابطه توانایی و فهم در ویتگنشتاین می‌پردازیم. در ابتدا لازم است بررسی کنیم که شناخت ضمنی چیست. سپس شناخت ضمنی را در کارهای ویتگنشتاین و آن‌هم با توجه به خوانش یوهانسن بررسی می‌کنیم و در ادامه نشان می‌دهیم این نوع خوانش نیز برای حل ناسازه‌ای که ویتگنشتاین در بند ۱۳۸ پژوهش‌ها مطرح کرده است ناتوان است.

۲. شناخت ضمنی قوی و ضعیف

یکی از مهم‌ترین حوزه‌هایی که بحث شناخت ضمنی در آن مطرح شده است، بحث‌های مربوط به فلسفه زبان و زبان‌شناسی است. برای مثال میلر (۱۹۹۷: ۱۴۸) می‌گوید شناخت ضمنی به این معناست که گوینده زبان نمی‌تواند مجموعه گزاره‌هایی را که نشان‌دهنده به‌کارگیری دانش زبانی توسط وی هستند صورت‌بندی زبانی کند. از مهم‌ترین مباحث درباره شناخت ضمنی و دانش زبانی تفکیک و تمایز توانش و کنش در کارهای چامسکی است. توانش زبانی آن چیزی است که هنگامی که ما زبانی را می‌دانیم، می‌دانیم و کنش زبانی عبارت است از چگونگی به‌کارگیری آنچه که می‌دانیم. شناخت زبانی که در اینجا چامسکی از آن سخن می‌گوید نوعی شناخت ضمنی است چراکه کسی نمی‌تواند هنگام استفاده از زبان، قواعد و دانش زبانی خود را آگاهانه صورت‌بندی کند (Col l i ns, ۲۰۰۷, ۸۸۰).

آلن یانیک (۱۹۸۸) شناخت ضمنی را دارای دو معنای متمایز می‌داند و معتقد است عدم توجه به این تفکیک معنایی باعث سردرگمی پژوهشگران درباره شناخت ضمنی خواهد شد. در معنای اول، ممکن است فردی شناختی از موضوعی داشته باشد ولی به دلایل مختلفی آن شناخت را تا به حال صورت‌بندی زبانی نکرده باشد. در معنای دوم، فرد از موضوعی شناخت دارد ولی آن موضوع قابلیت صورت‌بندی زبانی را ندارد. ژنهورا (۲۰۰۳) این تفکیک را این‌گونه بیان می‌کند، معنای اول شناخت ضمنی چنین است که شناخت ضمنی شناختی است که به‌وسیله زبان قابل صورت‌بندی است ولی

تا به حال صورت‌بندی نشده است و نوع دوم معنای شناخت ضمنی، شناختی است که علی‌الاصول قابلیت صورت‌بندی زبانی را ندارد و نه اینکه این قابلیت را دارد ولی تا به حال صورت‌بندی نشده است. معمولاً شناخت نوع اول را شناخت ضمنی ضعیف و شناخت نوع دوم را شناخت ضمنی قوی نیز می‌نامند. یانیک (۱۹۸۸) تشخیص بیماری توسط پزشک، ترفندهای تجاری و اقتصادی که محرمانه هستند و چیزهایی از این دست را مثال‌هایی از نوع شناخت ضمنی ضعیف می‌داند. یعنی چیزهایی که هم می‌دانیم چگونه هستند، و هم قابلیت صورت‌بندی زبانی را دارند، ولی تا به حال پیش نیامده است که صورت‌بندی شوند. مثال‌های یانیک برای شناخت ضمنی قوی چیزهایی مانند تلاش برای صورت‌بندی تجربه‌های حسی و یا مبحث تبعیت از قاعده در کارهایی مثل نواختن پیانو است. اموری که به نوعی، از آنها شناخت داریم ولی قابلیت صورت‌بندی زبانی را ندارند.

ژنها (۲۰۰۳) به تبعیت از گریمن (۱۹۹۱) چهار تفسیر مختلف برای شناخت ضمنی به دست می‌دهد. اولین تفسیر تز صورت‌بندی نشدن آگاهانه است. در این دیدگاه ما از چیزهایی که به صورت آگاهانه تلاش می‌کنیم پنهان بمانند، شناخت ضمنی داریم. برای مثال در ازدواج یا سیاست چیزهایی وجود دارند که بهتر است گفته نشود و مثلاً زوجها بهتر است هر چیزی را که از همدیگر می‌دانند، به زبان نیاورند و صورت‌بندی نکنند. این نوع شناخت ضمنی برای جامعه‌شناسان ممکن است جالب باشد ولی ارتباط چندانی با مباحث فلسفی ندارد.

تفسیر دومی که ژنها (۲۰۰۳) ذکر می‌کند تز گشتالتی از شناخت ضمنی است. در این تفسیر چنین می‌گویند که پیش‌زمینه مشخصی برای انجام فعالیت‌های عملی خاص مثل راندن دوچرخه، نواختن پیانو و ... لازم است، که فرد این پیش‌زمینه شناختی را صورت‌بندی زبانی نکرده است. برای مثال اگر بخواهیم به صورت زبانی شناخت‌مان را در حین اجرای عملی خاص صورت‌بندی کنیم، خود این صورت‌بندی کردن زبانی مانع اجرای عمل خواهد بود و پس لازم است برای اجرای اعمالی خاص، پیش‌زمینه شناختی ما برای اجرای عمل صورت‌بندی نشده باشد. بنابراین، این تز بیان نمی‌کند که شناخت ما از برخی اعمال علی‌الاصول غیرقابل صورت‌بندی زبانی هستند، بلکه بیان می‌کند که آنها در حین اجرای عمل صورت‌بندی زبانی نمی‌شوند.

تفسیر سوم تز منطقه‌گرایی شناختی است. کل شناخت ما بسیار وسیع است و ما در لحظه‌ای خاص تنها به بخش کوچکی از سیستم شناختی مان دسترسی داریم و تنها آن قسمت برای ما قابلیت صورت‌بندی زبانی را دارد. هیچ‌کس نمی‌تواند در یک زمان کل سیستم شناختی‌اش را صورت‌بندی کند. بنابراین این تفسیر به ما نمی‌گوید که شناخت ما علی‌الاصول قابل صورت‌بندی زبانی نیست، بلکه می‌گوید که ما در لحظه‌ای مشخص تنها به منطقه معینی از شناخت مان دسترسی داریم و در آن لحظه تنها همان منطقه شناختی قابلیت صورت‌بندی زبانی را دارد.

اما تفسیر چهارم که قوی‌ترین تز شناخت ضمنی است، این است که در اینجا ما نوع خاصی از شناخت داریم که علی‌الاصول قابلیت صورت‌بندی زبانی را ندارد. یعنی در اینجا شکافی بین ظرفیت شناختی، تجارب و اعمال ما از یک‌سو و ظرفیت صورت‌بندی زبانی آنها توسط ما وجود دارد. چون این تز معتقد است برخی تجارب، اعمال، مهارت‌ها و ظرفیت‌های شناختی ما قابلیت صورت‌بندی زبانی را ندارند، از آن به مثابه قوی‌ترین تفسیر از شناخت ضمنی یاد می‌کنند.

پرسی که در اینجا پیش می‌آید این است که اگر شناخت ضمنی قوی به صورت زبانی قابل صورت‌بندی نیست پس چرا باید اصلاً اسم «شناخت» را بر روی آن گذاشت. به عبارت دیگر ما چیزی را به مثابه شناخت می‌شناسیم که حداقل قابلیت صورت‌بندی زبانی را داشته باشد و بتوان آن را در قالب گزاره به زبان آورد. در اینجا مدافعان (Grimen, 1991; Zhenhua, 2006) معتقدند که باید به چند دلیل از این امر حمایت کرد که شناخت ضمنی قوی نوعی شناخت است.

دلیل مهم مدافع شناخت ضمنی قوی این است که وی ادعا نمی‌کند این نوع شناخت ضمنی به طور کلی غیر قابل صورت‌بندی است، بلکه ادعا این است که صورت‌بندی این نوع شناخت تماماً زبانی نیست. در واقع شناخت ضمنی در طرز اعمال ما قابل صورت‌بندی است. گریمن (۱۹۹۱) می‌گوید تفاوت شناخت ضمنی قوی و ضعیف در توانایی برای صورت‌بندی زبانی آنهاست و نه صورت‌بندی آنها به طور کلی. شناخت ضمنی قوی به صورت زبانی قابل صورت‌بندی نیست، اما به صورت غیر زبانی یعنی در کنش‌های ما خود را نمایان می‌سازد. دلایل بیشتری برای این امر که شناخت ضمنی قوی نوعی شناخت است نیز ذکر می‌کنند، از جمله اینکه این نوع شناخت، قابل انتقال و قابل نقد و همان‌طور که میلر (۲۰۰۷) می‌گوید قابل یادگیری

نیز است. برای مثال مهارت‌های عملی اکثراً قابل یادگیری و انتقال هستند و استادکاری ماهر می‌تواند به طرز عمل کارآموزش نقد داشته باشد و راه درست را نشانش بدهد. همه اینها در نظر مدافع شناخت ضمنی قوی، نشان‌دهنده این است که شناخت ضمنی قوی نوعی شناخت است، گرچه همه این ویژگی‌ها به صورت زبانی قابل بیان نباشند.

۳. ویتگنشتاین و شناخت ضمنی قوی

تفسیری از ویتگنشتاین که فیلسوفان نروژی به خصوص یوهانسن (۱۹۹۰) بسط داده اند بر این پایه استوار است که ویتگنشتاین از تز شناخت ضمنی قوی حمایت می‌کند. او معتقد است که مثال‌های ویتگنشتاین مؤید حمایت او از نوعی شناخت ضمنی قوی است. برای مثال ویتگنشتاین در بند ۷۸ پژوهش‌ها می‌نویسد:

«دانستن و گفتن را مقایسه کنید:

مون‌بلان چند پا ارتفاع دارد-

واژه «بازی» چگونه به کار می‌رود-

قره‌نی چه صدایی دارد.

اگر تعجب می‌کنید که کسی بتواند چیزی را بداند و نتواند آن را بگوید شاید به موردی مثل حالت اول فکر می‌کنید. به یقین نه به حالتی مثل سومی».

ژینهوا (۲۰۰۶) سه نوع مثال از این دیدگاه ویتگنشتاینی را ذکر می‌کند. که هر سه این مثال‌ها نشان‌دهنده آن است که ویتگنشتاین را می‌توان از فلاسفه‌ای دانست که از تز شناخت ضمنی قوی حمایت می‌کند.

اولین مثال شناخت کیفیات حسی است. مهم‌ترین مثال ویتگنشتاین در این زمینه بند ۶۱۰ پژوهش‌ها است در این بند ویتگنشتاین می‌نویسد:

«عطر بوی قهوه را توصیف کنید. چرا عملی نیست؟ آیا واژه کم داریم؟ و واژه را برای چه کم داریم؟ - اما این فکر را از کجا می‌آوریم که به هر رو چنین توصیفی باید ممکن باشد؟ آیا هرگز فقدان چنین توصیفی را حس کرده‌اید؟ آیا کوشیده‌اید عطر و بو را توصیف کنید و موفق نشده‌اید؟»

ویتگنشتاین در اینجا و همچنین در بند ۷۸ پژوهش‌ها، از شکاف میان «دانستن» و «گفتن» سخن می‌گوید. صدای موسیقی‌ای را می‌شنویم و از حسی که از شنیدن آن موسیقی داریم آگاهیم، ولی حس‌مان را نمی‌توانیم به زبان بیاوریم؛ بوی قهوه را

می‌فهمیم، ولی از صورت‌بندی زبانی آن ناتوانیم؛ شناختی از موضوعی داریم ولی حس مان از آن موضوع قابل صورت‌بندی زبانی نیست، بلکه ممکن است قابل بیان بر روی بوم نقاشی باشد.

دومین نوع از مثال‌های شناخت ضمنی قوی در ویتگنشتاینی‌ها تشخیص سیما یا قیافه است (zhinhua, 2006). ما در جمعی شلوغ، ناگهان قیافه دوست‌مان را تشخیص می‌دهیم. در اینجا شناختی از قیافه آن دوست داریم که سریع آن را در میان جایی شلوغ تشخیص می‌دهیم ولی توصیف آنچه که موجب می‌شود بتوانیم این کار را انجام بدهیم، یعنی توصیف شناخت‌مان در قالب زبان، شدنی نیست. گریمن (۱۹۹۱) معتقد است این تشخیص چهره کنشی انسانی است و نشان‌دهنده شکافی منطقی بین شناخت چهره یک دوست و توصیف زبانی آن است.

سومین و مهم‌ترین مثال از شناخت ضمنی قوی، مربوط به مهارت است. استادکار ماهری که کارهای هنری قابل توجهی می‌سازد، از آنچه انجام می‌دهد، شناخت دارد. برای مثال نحوه چگونگی گرفتن دست، چگونگی آماده کردن مواد اولیه، زمان آماده بودن آن مواد و ... و ... در ساخت یک کوزه تأثیرگذار است و هرچند بسیاری از آنها توسط تجربه و تمرین قابل یادگیری است، اما قابل بیان نیست، یعنی قابلیت صورت‌بندی زبانی را ندارد.

در این مثال تأکید بر کنش و ممارست در به‌دست آوردن شناخت ضمنی است. این مفهوم، یکی از اصلی‌ترین مفاهیم مورد تأکید ویتگنشتاین است. یوهانسن (۱۹۹۰a) سعی کرده تا بحث شناخت ضمنی قوی را که در بالا ذکر کردیم و تأکید بر ممارست و کنش برای به‌دست آوردن شناخت ضمنی را با فهم زبانی ارتباط دهد. در واقع خوانش وی از مباحث ویتگنشتاین درباره فهم و ارتباط آن با تبعیت از قاعده در ویتگنشتاین ذیل مبحث شناخت ضمنی قوی، یکی از راه‌هایی است که می‌توان از طریق آن به منظور ویتگنشتاین از فهم زبانی و مهم‌تر از آن به نظریه‌ای درباره فهم زبانی رسید. ما در ادامه به دلیل بدیع بودن نوع خوانش یوهانسن از ویتگنشتاین نظر وی را طرح خواهیم کرد.

۱,۳. تفسیری ویتگنشتاینی از شناخت ضمنی و فهم زبانی

یوهانسن (۱۹۹۰a) در مقاله‌اش با عنوان «تبعیت از قاعده، فهم لازم و شناخت ضمنی» به بررسی نسبت میان مفهوم کنش و شناخت ضمنی می‌پردازد. ژینهوا (۲۰۰۶) نیز در بخشی از مقاله‌اش به بررسی این مقاله یوهانسن پرداخته است.

یوهانسن (۱۹۹۰a: 159) معتقد است که کاربرد زبان مبتنی بر تبعیت از قاعده است و تبعیت از قاعده نیز فعالیت محسوب می‌شود. این سخن با نظرات ویتگنشتاین هم‌خوان است. ویتگنشتاین در جاهای مختلفی بر این امر تأکید می‌کند که پیروی از قاعده فعالیت است. برای مثال در بند ۲۰۶ پژوهش‌ها می‌گوید: «پیروی از یک قاعده شبیه اطاعت از یک دستور است. ما تربیت شده‌ایم که چنین کنیم؛ ما به طریقی خاص به یک دستور واکنش نشان می‌دهیم» (ایتالیک از من است). پیروی از قاعده نوعی واکنش محسوب می‌شود. واکنشی که در اموری مانند تفسیر قاعده‌ای و بعد عمل کردن طبق آن تفسیر و یا دلیل آوردن برای چگونه عمل کردن طبق قاعده، یعنی موجه کردن پیروی از آن قاعده، ریشه ندارد. او در بند ۲۰۱ پژوهش‌ها می‌گوید «درک یک قاعده طریقی هست که تفسیر نیست بلکه در آنچه ما در موارد بالفعل «پیروی از قانون» و «رعایت نکردن آن» می‌نامیم نمایش داده می‌شود. و یا در جای دیگر بند ۲۱۷ می‌گوید «چگونه قادرم از قاعده‌ای پیروی کنم؟ - اگر این پرسشی درباره علت‌ها نیست، پس درباره توجیه طریقه من در پیروی از قاعده است. اگر توجیه را به آخر رسانده باشم کفگیرم به ته دیگ خورده است و ورق من رو شده است. پس مایلیم بگویم: «این فقط کاری است که می‌کنیم»». بنابراین همان‌طور که در بند ۲۰۶ گفته شد، پیروی از قاعده تنها یک واکنش است و این واکنش، نوعی انتخاب نیست بلکه به طریقی خاص مطابق با گونه‌ای است که تربیت شده‌ایم. «هنگامی که از قاعده‌ای پیروی می‌کنیم، انتخاب نمی‌کنیم. از قاعده کورکورانه پیروی می‌کنیم» (پژوهش‌ها، §۲۱۹). بنابراین پیروی از قاعده همچون هسته مرکزی کاربرد زبان، نوعی فعالیت است که بر اساس آموزش و تربیت مان انجام می‌دهیم.

دومین نکته یوهانسن (۱۹۹۰-3161a) این است که کاربرد قواعد زبانی، بی‌قاعده است. مطابق با آنچه در نکته اول گفتیم، پیروی از قاعده یک فعالیت محسوب می‌شود. حال پرسش این بود که ما چگونه قاعده‌ای را می‌فهمیم. در اینجا باید بین قاعده و کاربرد آن قاعده تفاوت بگذاریم. کاربرد قاعده چگونه است؟ آیا بر اساس

تفسیری که از قاعده‌ای داریم، آن قاعده را به کار می‌بریم. همان‌طور که گفتیم ویتگنشتاین در بند ۲۰۱ پژوهش‌ها این نکته را رد می‌کند. در فصل قبل نیز گفتیم که مک‌داول (۲۰۰۹) با توجه به همین بند ۲۰۱ معتقد است که تفسیر کردن راه‌حل پیروی از قاعده نیست، چرا که خود تفسیر ممکن است تفسیر بخواهد. خود تفسیر نیز یک علامت است و مانند قاعده به کار می‌رود و بنابراین این قاعده نیازمند تفسیر است و همچنین الی آخر، یعنی اینکه اگر فرمولی را به وسیله تفسیری که در ورای آن داریم بفهمیم و به کار بریم ما را با مشکل تسلسل در تفسیر روبرو می‌کند. آیا قاعده‌ای را با قاعده‌ای دیگر به کار می‌بریم؟ ویتگنشتاین در بندها ۸۴-۸۶ پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نمی‌توان قاعده‌ای را تصور کرد که کار بست قاعده‌ای را نشان بدهد.

بنابراین همان‌طور که در بالا گفتیم پیروی از قاعده یک فعالیت است. برای کاربرد یک قاعده، نمی‌توان قاعده‌ای وضع کرد، چرا که خود آن قاعده نیز قاعده‌ای می‌خواهد و این به تسلسل می‌انجامد. کاربرد قاعده وجهه عملی دارد. برای همین ویتگنشتاین در بند ۸۵ پژوهش‌ها می‌گوید «قاعده مثل یک تابلو راهنما است. - آیا تابلو راهنما هیچ تردیدی در این باره که از چه راهی بروم باقی نمی‌گذارد؟... گاهی جای تردید می‌گذارد و گاهی نه. و این دیگر نه یک گزاره فلسفی بلکه گزاره تجربی است».

و در نهایت، نکته آخر یوهانسن (۱۹۹۰: 159-160 a) این است که ممارست و کنش را به مثابه «فهم لازم» (Intransitive understanding) باید در نظر گرفت. در ابتدا لازم است که منظور یوهانسن را از «فهم لازم» روشن کنیم. وی در مقاله‌اش (۱۹۹۰: a: 159) می‌نویسد اولین بار ویتگنشتاین در گرامر فلسفی (p 79) ایده «فهم لازم» را مطرح کرده است. در آنجا ویتگنشتاین می‌نویسد: اگر بگویم «من الان این عکس را می‌فهمم» پرسشی که پیش می‌آید این است که «فهم من به چه می‌ماند یا چگونه چیزی است» و ممکن است از این پرسش این برداشت بشود که آیا من می‌توانم فهمم را به روش‌های مختلف بیان کنم؟ یا نه آن نوعی «فهم لازم» است؟ ... اینجا فهمیدن قابل مقایسه با فهم موسیقی است.

ویتگنشتاین در پژوهش‌ها نیز فهم زبانی را با فهم موسیقی مقایسه می‌کند. مثلاً وی در کتاب *آبی و قهوه‌ای* (۱۳۸۵: ۲۷۳) و بند ۵۲۷ پژوهش‌ها می‌نویسد «فهمیدن یک جمله با فهمیدن یک تم در موسیقی بسیار بیش از آنچه بتوان اندیشید نزدیکی دارد».

وی در بند ۵۳۱ پژوهش‌ها نیز شبیه آنچه را که در بالا و به نقل از گرامر فلسفی درباره فهم لازم گفتیم دوباره می‌گوید:

«ما از فهم یک جمله به این مفهوم سخن می‌گوییم که می‌توان به جای آن جمله‌ای دیگر گذاشت که همان را می‌گوید؛ اما همچنین به مفهوم آنکه نمی‌توان جمله‌ای دیگر را جانشین آن کرد (همان‌قدر که بتوان یک تم موسیقایی را جانشین دیگری کرد) در حالت اول اندیشه موجود در جمله چیزی است مشترک در جمله‌هایی متفاوت؛ در دیگری، چیزی است که فقط با این واژه‌ها [و با بودن آنها] در این جایگاه [معین] بیان می‌شود. (فهم یک شعر)» (پژوهش‌ها، §۵۳۱).

ویتگنشتاین در کتاب *آبی و قهوه‌ای* (۱۳۸۵: ۲۶۰-۲۷۴) نیز درباره فهم لازم سخن می‌گوید. در این صفحه‌ها ویتگنشتاین از فهم کلمه، در معنای خاص آن که قابل وصف نیست، فهم موسیقی که قابل بیان نیست و فهم چهره سخن می‌گوید. در همه اینها فهم لازم به نوعی بر تأثیر خاص و موقعیت خاص در زمان فهمیدن تأکید دارد که نمی‌توان با جایگزین‌های دیگر و یا بیان‌های دیگر آن فهم را به زبان آورد.

یوهانسن (۱۹۹۰b) معتقد است فهم لازم برای ویتگنشتاین اولاً در کارهای هنری مطرح بوده است. وی یکی از ویژگی‌های فهم لازم را این می‌داند که این نوع فهم برخلاف «فهم متعدی» (Transitive understanding) که می‌تواند به روش‌های مختلف و به واسطه‌های مختلف ترجمه شود، ترجمه نمی‌شود. حال با توجه به نکاتی که گفتیم ژینهوا (۲۰۰۶) به طور خلاصه نکته‌های اصلی یوهانسن را این‌گونه بیان می‌کند: نکته اول، کاربرد زبان مبتنی بر پیروی از قاعده است و پیروی از قاعده فعالیت است. نکته دوم این است که کاربرد قواعد زبان بی‌قاعده است و بر ممارست و کنش استوار است و در نهایت ممارست یا کنش نیز، فهمی لازم است.

فهم لازم هم از نظر ویتگنشتاین، نوعی فهم است که به بیان نمی‌آید و قابل صورت‌بندی زبانی نیست (Johannessen, 1990a: 167). همانند فهم موسیقی و یا فهم شعری که قابلیت ترجمه و یا اظهاری متفاوت از چیزی را ندارد که اکنون هست. کاربرد قواعد زبان، قاعده‌مند نیست، قابل تفسیر نیست. همان‌طور که فهم اثری هنری یا فهم موسیقی یا فهم شعر تجربه‌ای است که قابل جایگزین با چیز دیگری نیست و حتی قابل گفتن توسط ابزارهای دیگر نیست، کاربرد قاعده هم همین‌طور است، قاعده را نمی‌توان با قاعده‌ای دیگر بیان کرد.

حال با توجه به آنچه درباره شناخت ضمنی در قسمت‌های قبل گفتیم، فهم لازم نوعی شناخت ضمنی است. چراکه این نوع فهم را نمی‌توان صورت‌بندی زبانی کرد، ولی با وجود این نوعی شناخت است، پیروی از یک قاعده نوعی فعالیت است که در عمل ما بروز می‌یابد. این نوع نگاه با بندهای ۱۵۰ و ۱۹۹ پژوهش‌ها که فهم را در نسبت با توانایی توضیح می‌داد نیز هم‌خوان است. مفهوم اصلی ربط کاربرد قاعده و به چنگ آوردن یا فهمیدن آن ممارست و کنش است. صورت‌بندی عمل ما صورت‌بندی ای غیرزبانی است که با آنچه ویتگنشتاین درباره فهم کار هنری تحت عنوان «فهم لارم» و نسبت آن با فهم زبانی می‌گوید رابطه نزدیک دارد. این نوع صورت‌بندی غیر زبانی نیز شناخت ضمنی قوی‌ای محسوب می‌شود. بنابراین فهمیدن در نسبت با توانایی، به صورت نوعی شناخت ضمنی قوی قابل توضیح است.

۴. شناخت ضمنی قوی و فهم، ارزیابی تفسیر یوهانسن

این نوع تفسیر از ویتگنشتاین و اینکه فهم قواعد زبانی را نوعی شناخت ضمنی قوی بدانیم، تفسیر بدیعی است. اما آیا این تفسیر می‌تواند پاسخی به پرسش اصلی این تحقیق که در بند ۱۳۸ پژوهش‌ها مطرح شده بود، یعنی چگونگی در یک «آن» فهمیدن عبارت یا کلمه‌ای آن‌هم در صورتی که کاربرد امری ممتد است، به دست بدهد یا خیر. به طور خلاصه ما هنگامی که کلمه‌ای را در یک «آن» می‌فهمیم چه در ذهن داریم، آیا تمام کاربردهای ممکن این کلمه را در ذهن داریم، آیا تنها یک کاربرد خاص را در ذهن داریم، یا هیچ چیزی در ذهن نداریم. به نظر می‌رسد ویتگنشتاین معتقد است ما نیازی نداریم چیزی در ذهن داشته باشیم، فهم کلمه یا جمله نوعی توانایی است. حال یوهانسن این توانایی را نوعی شناخت ضمنی می‌داند. ولی این شناخت ضمنی چیزی درباره چگونگی فهمیدن جمله‌ها در یک «آن» به ما نمی‌گوید. یعنی پاسخ پرسش ما هنوز گامی جلوتر نرفته است. مقایسه فهم زبانی با فهم هنری، هرچند جالب توجه است، ولی این پرسش را می‌توان برای فهم هنری نیز مطرح کرد، چرا تابلوی نقاشی، موسیقی و غیره را در یک «آن» می‌فهمیم. سوای آنچه گفتیم چند اعتراض می‌توان به یوهانسن داشت.

اعتراض اول این است که بحث شناخت ضمنی قرابت‌های بسیاری با آنچه در فصل اول درباره فهم گفتیم دارد. اولین نسبت این است که آن تعریفی که یوهانسن (۱۹۹۰a)

و یانیک (۱۹۸۸) از شناخت ضمنی به دست دادند، در برخی جهت‌ها بسیار نزدیک به تعریفی است که معرفت‌شناسان از فهم به دست می‌دهند. شناخت ضمنی در معنای قوی آن غیر گزاره‌ای است و کارهای هنری و مهارت‌های فنی را در بر می‌گیرد، فلاسفه فهم نیز بر این نوع مثال‌ها تأکید دارند.

به طور خلاصه، برخلاف نگاه رایج در میان فیلسوفان علم، شناخت‌شناسانی که در حوزه فلسفه فهم کار می‌کنند، معتقدند که فهم نوعی شناخت نیست (Grimm, 2006). منظور از شناخت در اینجا، شناخت گزاره‌ای است و بدان معناست که وقتی چیزی را می‌دانیم، باور صادق موجهی داریم که دچار مشکل گتیه نیز نیست. از نظر برخی فلاسفه فهم دارای ویژگی‌هایی است که آنرا از شناخت متمایز می‌کند. برای مثال فهم شفاف است. شفافیت در اینجا بدین معناست که ما به صورت مستقیم چیزی را می‌فهمیم؛ نوعی ادراک مستقیم از آنچه فهمیده‌ایم، داریم (Strevens, 2013). حس درد یکی از بهترین مثال‌های نشان دادن شفافیت آگاهانه است. دسترسی درونی و شفافیت آگاهانه به مثابه یکی از ویژگی‌های فهم، از معیارهایی است که فهم را از شناخت متمایز می‌دارد. در شناخت به دلیل اینکه صدق، ضروری شناخت است، شناخت نمی‌تواند امری درونی باشد. چراکه صدق مفهومی برون‌گرایانه است و برای همین گرچه باور و توجیه (در نظریات درون‌گرایانه توجیه) می‌توانند درونی باشد و معیار دسترسی درونی داشته باشند، ولی صدق این‌گونه نیست. بنابراین اگر شفافیت و دسترس‌پذیری درونی را یکی از ویژگی‌های فهم بدانیم، آنگاه دیگر فهم نوعی شناخت نیست (Zagzebski, 2001: 246). از دیگر ویژگی‌های فهم که آن را با شناخت متفاوت می‌کند، سازگاری فهم با بخت یا شانس است. بنابراین فهم از مشکل گتیه که در مورد شناخت صادق است، در امان است (Kvanvig, 2003: 197-8).

معرفت‌شناسانی که در حوزه فهم کار می‌کنند معتقد بودند که فهم نوعی شناخت نیست، اما اگر بر شناخت بودن شناخت ضمنی تأکید کنیم، آنگاه به نظر می‌رسد یوهانسن، ویتگنشتاین را در دسته فلاسفه‌ای قرار می‌دهد که درباره فهم زبانی دیدگاه شناختی دارند. یعنی شناخت ضمنی ما اعم از زبانی یا غیر زبانی دخیل در فهم الان‌مان از عبارتی است که می‌بینیم و یا می‌شنویم. اگر این چنین است آنگاه این پرسش پیش می‌آید که این تفسیر ویتگنشتاینی چگونه پاسخی به مواردی همچون این نکته که فهم زبانی با مسأله گتیه و با مسأله شانس سازگار است، در صورتی که شناخت (چه ضمنی

و چه غیر ضمنی) نمی‌تواند با این نوع امور سازگار باشد. یا فهم شفاف است در صورتی که شناخت این‌گونه نیست، به‌دست می‌دهد.

به نظر می‌رسد شناخت ضمنی قوی معرفی شده توسط یوهانسون از یک‌سو برخی ویژگی‌های فهم و از سوی دیگر نیز برخی ویژگی‌های شناخت را دارد. برای مثال با مسأله گتیه کاری ندارد، صدق و کذب نکته محوری برای شناخت ضمنی نیست، این نوع شناخت درجه‌مند است و با ممارست بیشتر عمیق‌تر نیز می‌شود. همه این خصوصیات، ویژگی‌هایی است که فلاسفه فهم آنها را از ویژگی‌های اصلی مفهوم فهم می‌دانند. از سوی دیگر شناخت ضمنی قوی از ویژگی شفافیت و اول شخص بودن فهم هیچ سخنی نمی‌گوید، در واقع با توجه به روش فلسفه ویتگنشتاین و دشمنی او با هر امر درونی، بعید است که یوهانسن بتواند ویژگی شفافیت و اول شخص بودن را (که از ویژگی‌های فهم است) به شناخت ضمنی قوی که معتقد است ویتگنشتاین از آن حمایت می‌کند، نسبت بدهد. بنابراین از این لحاظ شناخت ضمنی قوی، نوعی شناخت محسوب می‌شود. به نظر می‌رسد شناخت ضمنی قوی در برزخ بین ویژگی‌های شناخت و فهم قرار دارد و هرچند از مزایای هر دو برخوردار است ولی در نقدهایی که بر هر یک از این دو می‌شود نیز سهیم است.

اعتراض دوم را می‌توان این‌گونه بیان کرد: ویتگنشتاین در آخر بند ۱۹۹ پژوهش‌ها می‌نویسد: «فهمیدن یک جمله یعنی فهمیدن یک زبان. فهمیدن یک زبان یعنی احاطه بر یک فن». این تفسیر فهم لازم و نسبت فهم با توانایی، به خوبی می‌تواند این نکته ویتگنشتاین را توضیح دهد. اما همچنان یک پرسش باقی است. ویتگنشتاین به خوبی می‌تواند فهم جمله‌های نوعی، یعنی فهمیدن یک عبارت زبانی بدون در نظر گرفتن موقعیت و عوامل زبانی و غیر زبانی دیگر را توضیح دهد، ولی فهم یک جمله در موقعیتی خاص را نمی‌تواند توضیح دهد. به این معنی که به نظر می‌رسد ویتگنشتاین به فهم زبانی در معنایی که موقعیت و بافت را در نظر می‌گیرد و با توجه به بافت به فهم منحصر به فردی می‌رسیم، توجهی ندارد.

تفسیر یوهانسن نیز از همین اعتراض رنج می‌برد. آنچه که یوهانسن تحت عنوان فهم لازم معرفی کرد، توضیح دهنده کاربرد قواعد زبان به صورت کلی بود. آن نشان می‌دهد که فهمیدن جمله‌های زبانی، بی‌قاعده است، چرا که برای کاربرد قواعد زبانی، دیگر از قاعده‌ای پیروی نمی‌کنیم، یوهانسن هیچ نکته اضافه‌تری از ویتگنشتاین برای

فهم در معنای رخدادگی (occurrent) آن ندارد. منظور از رخدادگی این است که ما یک جمله را با توجه به موقعیت و لحن آن در لحظه‌ای خاص می‌فهمیم. این جمله دیگر نه در آینده برای ما اتفاق می‌افتد و نه در گذشته با همین لحن و موقعیتی که ادا شده است، اتفاق افتاده بود. برای فهم این جمله، یعنی فهم در معنایی که بافت، موقعیت و بسیاری از عوامل دیگر در نظر آورده شود، ممارست معنایی ندارد. ممارست و کنش که مفهوم اصولی یوهانسن است زمانی مطرح می‌شود که فهم زبانی در معنای نوعی آن، یعنی فهمیدن جمله زبان به صورت کلی و بدون در نظر گرفتن بافت و موقعیت مطرح باشد. در واقع نکته‌های یوهانسن شاید برای به دست آوردن قواعد زبانی کاربرد داشته باشد ولی درباره فهم جمله‌ای مشخص در موقعیتی خاص سخنی نمی‌گوید. فهمیدن قواعد زبانی می‌توانند توجیه کننده فهم جمله‌ها در حالت نوعی آن باشند، ولی برای فهم جمله‌ها در معنایی که در یک لحظه خاص با توجه به موقعیت به فهمی خاص می‌رسیم که به چیزی بیش از صرف قواعد زبانی احتیاج است، توجه ندارد.

اعتراض سوم بر تفسیر یوهانسن از ویتگنشتاین متمرکز است. جدا از نقدهایی که می‌توان به این تز وارد دانست که فهم را شناخت ضمنی بدانیم، این پرسش را می‌توان مطرح کرد که آیا واقعاً ویتگنشتاین طرف‌دار تر شناخت ضمنی است. همان‌طور که در بالا نشان دادیم می‌توان نقل قول‌هایی از ویتگنشتاین ذکر کرد که نشان دهنده حمایت او از این تز باشد. اما به نظر می‌رسد همانند تفسیر دیگر مباحث در فلسفه ویتگنشتاین می‌توان نقل قول‌هایی یافت که نشان دهنده مخالفت ویتگنشتاین با این تز باشد. هرچند نظر یوهانسن در دفاع و معرفی شناخت ضمنی در ویتگنشتاین، نظر منسجمی است اما هم در اینکه ویتگنشتاین خود موافق این نظر است باید محتاط بود و هم مهم‌تر آنکه فهم را نوعی شناخت ضمنی دانستن محل پرسش‌های مهمی نیز است.

به طور خلاصه گفتیم که از نظر یوهانسن، ویتگنشتاین بین شناخت قواعد زبانی و پیروی از قواعد تمایز می‌گذارد. مسأله اینجاست که کاربر زبان در استفاده از زبان از چیزی بیش از دانستن صرف قواعد زبانی استفاده می‌کند. ویتگنشتاین آن چیز بیشتر را که قوام‌بخش قواعد ما هستند در کنش و ممارست جای می‌دهد. «عمل است که تضمین کننده به چنگ آوردن یک قاعده است» (Johannessen, 1990a: 162). وی می‌گوید ما زمانی که از قاعده‌ای پیروی می‌کنیم هر قاعده را قبل از کاربردش آگاهانه تفسیر نمی‌کنیم بلکه کاربرد ما از قواعد در عمل و بافت تاریخی‌ای جای دارد که در

آنها پیروی می‌کنیم. حال مساله شناخت ضمنی این است که ما چگونه شناخت‌مان را در عملی که انجام می‌دهیم به‌کار می‌بندیم (Nielsen: 2002).

در کارهای ویتگنشتاین اصطلاح شناخت ضمنی به‌کار نرفته است، این اصطلاح از سال ۱۹۵۸ و توسط پولانی جعل شده است. اما اصطلاحی نزدیک به شناخت ضمنی که در کارهای ویتگنشتاین نیز به‌کار رفته است، شهود است. نیلسن (۲۰۰۲) اصطلاح شهود را چنان نزدیک به شناخت ضمنی می‌داند که معتقد است دریفوس و دریفوس (۱۹۸۶: ۱۵۲) هنگام نقد مفهوم شناخت ضمنی که پولانی معرفی کرده، عملاً مفهوم شهود را جایگزین شناخت ضمنی می‌کنند. آنها معتقدند مفهوم شهود مفهوم با ارزش‌تری از شناخت ضمنی است. نکته اصلی اینجاست که ویژگی‌های اصلی شناخت ضمنی در مفهوم شهود نیز وجود دارد.

به‌طور کلی می‌توان از همبستگی مفهوم شهود با مفهوم شناخت ضمنی نیز سخن گفت. برای مثال معمولاً مهارت‌های فنی در ذیل شناخت ضمنی قرار می‌گیرند. استاد کار ماهر زمانی که شناختی از چیزی دارد، ولی نمی‌تواند آن را بیان کند، به‌صورت شهودی می‌داند هنگام مواجهه با نقص، یا مسأله‌ای، راه‌حل این مسأله چیست. حال بنابراین می‌توانیم ببینیم که آیا ویتگنشتاین فهم را نوعی شهود می‌داند یا نه؟

میلر (۲۰۰۷) در توضیح کار رایت (۲۰۰۱) می‌نویسد به‌چنگ آوردن یا فهمیدن قاعده موضوع شهود به‌مثابه یک درک غیرصورت‌بندی شده اولیه نیست. ما در اینجا با تفسیر رایت کار نداریم ولی میلر برای اینکه درباره ویتگنشتاین نشان بدهد که فهمیدن قاعده موضوع شهود نیست بند ۱۹۲ پژوهش‌ها را شاهد می‌گیرد.

در این بند ویتگنشتاین می‌نویسد: «برای این واقعیت عالی [که در بند پیشین گفته شده است] الگویی ندارید، اما با کاربرد یک فوق-بیان اغوا می‌شوید. (می‌توان آن را یک عالی فلسفی نامید)» (پژوهش‌ها، §۱۹۲). ویتگنشتاین در بند پیشین یعنی بند ۱۹۱ می‌پرسد «انگار که می‌توانیم کل کاربرد یک واژه را در یک «آن» دریابیم» به‌چه معناست؟ و به‌چه می‌ماند؟ آیا ما الگویی برای این کار داریم و پاسخ می‌دهد، نه الگویی نیست بلکه تنها این است که این نوع بیان به فکر ما می‌آید «به‌عنوان نتیجه تقاطع تصویرهای مختلف». «فوق-بیان» در بند ۱۹۲ همان در یک «آن» فهمیدن است که در بند ۱۹۱ بیان شده است. ویتگنشتاین معتقد است ما تنها فکر می‌کنیم در یک «آن» می‌فهمیم و با این بیان (که وی به‌صورت طعنه آمیز یک عالی فلسفی می‌نامد) اغوا می‌شویم. اگر

بخواهیم بگوییم که کسی به صورت شهودی چیزی را می‌فهمد بر همین ویژگی در یک «آن» فهمیدن تکیه می‌کنیم.

شناخت شهودی فرایند سریع ذهنی است که هسته شناختی یادگیری شناختی ضمنی محسوب می‌شود (Reber, 1989: 232-233). برای مثال ممکن است شما در حال یادگیری ریاضیات باشید. هنگام مواجهه با یک مسأله به صورت شهودی بدون آنکه توانایی صورت‌بندی زبانی آن را داشته باشید، پاسخ یا راه‌حل مسأله را حدس می‌زنید. این حدس شهودی شما روشن شدن ناگهانی راه‌حل در ذهن شما است. شما شناختی از فرایند حدس زدن راه‌حل مسائل ریاضی دارید که حتی نمی‌توانید آن را در قالب فرمول‌های ریاضی نیز بیان کنید. این حالت نوعی شناخت ضمنی است. در یک «آن» فهمیدن نیز نوعی شناخت شهودی است که از نظر ویتگنشتاین تنها بیانی اغوا کننده است.

ویتگنشتاین در بندهای ۱۸۶ و ۲۱۳ به صورت مستقیم به این نکته می‌پردازد که به چنگ آوردن یک قاعده موضوع شهود نیست. ویتگنشتاین در ابتدای بند ۱۸۶ می‌گوید که آیا برای ادامه صحیح دستور "+" در هر قدم به شهود تازه‌ای احتیاج است و در انتهای بند، نتیجه می‌گیرد که «کم و بیش درست‌تر بود که می‌گفتید در هر مرحله جدید نه به شهود، بلکه به تصمیمی تازه نیاز است» در بند ۲۱۳ نیز ویتگنشتاین پس از آنکه در بندهای قبل گفته بود که پیروی از قاعده تفسیر نیست می‌گوید بنابراین ابداً این‌گونه نیست که نخست باید از میان تفسیرهای گوناگون یک تفسیر را انتخاب کرده باشیم. هر چند ممکن است در احوالی معین تردیدی پیش بیاید ولی آنچه تردید را برطرف می‌کند شهود نیست. اینکه ویتگنشتاین می‌گوید در احوال معین تردید پیش بیاید را با ارجاع بند ۸۵ که می‌گوید «قاعده مثل یک تابلوی راهنمای جاده است. آیا تابلوی راهنما هیچ تردیدی در این باره که از چه راهی باید بروم باقی نمی‌گذارد؟ آیا نشان می‌دهد وقتی از آن گذشتم کدام راستا را باید پیش بگیرم...» می‌توان فهمید. حال اگر به بند ۲۱۳ بازگردیم ویتگنشتاین می‌پرسد چه چیزی تردید را برطرف می‌کند و در ادامه می‌نویسد «پس لابد آنچه تردید را برطرف کرد شهود بود؟ - اگر شهود صدایی درونی باشد - چگونه می‌دانم باید از آن اطاعت کنم؟ و چگونه می‌دانم که مرا گمراه نمی‌کند؟ چون اگر بتواند مرا به راه درست هدایت کند، به راه نادرست نیز می‌تواند هدایت کرد. (شهود عذر و بهانه‌ناز می‌است.)» (پژوهش‌ها، ۲۱۳).

ویتگنشتاین در این بندها به صراحت می‌گوید که به چنگ آوردن قاعده موضوع شهود نیست. چرا که به شهود نهایتاً به مثابه امری درونی و فرایند یا حالتی ذهنی می‌نگریم و طبق آنچه در این فصل و در فصل قبل گفتیم ویتگنشتاین فهم را نه حالت و نه فرایندی ذهنی می‌داند. در بند ۱۵۳ ویتگنشتاین می‌گوید هیچ فرایند پنهانی نمی‌تواند فهم باشد و شناخت ضمنی نیز نوعی فرایند پنهان به نظر می‌آید.

حال با توجه به آنچه گفته شد، حتی اگر مفهوم شناخت ضمنی عیناً همان مفهوم شهود نباشد ولی از آنجا که ادبیات موضوع این بحث حداقل از نسبت نزدیک میان این دو مفهوم حکایت می‌کند، برای نسبت دادن شناخت ضمنی به ویتگنشتاین و درک فهم زبانی به مثابه نوعی شناخت ضمنی قوی باید رابطه میان شناخت ضمنی و شهود را روشن کرد و این کاری است که یوهانسن انجام نداده است.

۵. نتیجه‌گیری

تفسیری از نسبت میان فهمیدن و توانایی را می‌توان در کارهای تفسیری فیلسوفان اسکاندیناوی از ویتگنشتاین مشاهده کرد. یوهانسن از شاخص‌ترین چهره‌های این جریان معتقد است که فهم زبانی نوعی شناخت ضمنی قوی است. شناخت ضمنی قوی به این معناست که ما چیزهایی را می‌دانیم که علی‌الاصول نمی‌توانیم آنها را صورت‌بندی زبانی کنیم. از نظر وی فهم زبانی، اولاً یعنی به چنگ آوردن قواعد زبانی. ثانیاً، کاربرد قواعد زبان توسط کاربر زبان بی‌قاعده است و کاربر زبان تنها در شکلی از زندگی و با کنش خود قواعد زبانی را به کار می‌برد. و در نهایت، شناخت کاربر زبان از قواعد زبانی در کنش کاربر زبان بروز می‌یابد و برای همین است که مفهوم کنش و کاربرد قواعد چنان پیوند نزدیکی در پژوهش‌های فلسفی دارد. یوهانسن معتقد است که فهم کلمه و یا جمله در شرایطی خاص، تنها با همان بیانی که شنیده شده یا تولید شده قابل فهم است و هیچ جایگزین دیگری نمی‌توان برای آن ذکر کرد. همان‌گونه که تم موسیقی یا شعری را نمی‌توان با کلمات و موسیقی دیگر جایگزین کرد. این ویژگی را ویتگنشتاین «فهم لازم» می‌داند. فهم لازم قابل صورت‌بندی زبانی نیست و بنابراین شناخت ضمنی قوی است که با کنش فرد ارتباط نزدیک دارد.

ما سعی کردیم نشان دهیم که منظور یوهانسن از شناخت ضمنی دچار ابهام است و نیاز به روشنی بیشتری دارد. چرا که منظور از فهم، فهمیدن یک عبارت در یک موقعیت

منحصر به فرد و در یک بافت خاص است. بنابراین وی باید نسبت میان شناخت ضمنی و توانایی را برای فهم در یک موقعیت خاص توضیح دهد، کاری که انجام نداده است. علاوه بر این، از یک سو می‌توان شواهد قوی‌ای برای این نکته ذکر کرد که ویتگنشتاین به شناخت ضمنی قوی متعهد بوده است. برای مثال در بندهای ۷۵ و ۶۱۰ پژوهش‌ها که وی از دانستن مفهوم واژه «بازی» ولی ناتوانی از سخن گفتن درباره آن یا عاجز بودن از توصیف بوی قهوه سخن می‌گوید. در این بندها وی از نوعی شناخت ضمنی قوی حرف می‌زند. ولی از سوی دیگر، در هیچ‌کدام از این مثال‌ها و حتی زمانی که از شباهت زبان و موسیقی سخن می‌گوید (پژوهش‌ها، §۵۲۷) از فهمیدن در یک «آن» و رابطه آن با نوعی شناخت شهودی سخنی نگفته است. در واقع، به چنگ آوردن قواعد و فهم زبانی جایی است که می‌توان از نوعی شناخت شهودی که نسبت نزدیک با شناخت ضمنی دارد سخن گفت ولی ویتگنشتاین از سخن گفتن درباره تأثیر شناخت شهودی در فهم زبانی به شدت پرهیز می‌کند. بنابراین می‌توان گفت که برای اینکه به ویتگنشتاین این نظر را نسبت بدهیم که فهم زبانی نوعی شناخت ضمنی قوی است باید محتاط بود و برخلاف مواردی مثل توصیف ادراک‌های حسی یا مهارت‌های عملی، ویتگنشتاین هرچند زبان را با فعالیت و ممارست پیوند می‌زند ولی آن را نوعی شناخت ضمنی قوی محسوب نمی‌کند.

پی‌نوشت‌ها

۱. علامت \$ را برای ارجاع به بند مربوطه اختیار کرده‌ام.
۲. صورت‌بندی (زبانی) هرچند واژه پرکاربرد است ولی ما آن را در ترجمه *articulate* به کار می‌بریم، چرا که منظور آنچه را که می‌خواهیم بگوییم به خوبی می‌رساند.
۳. بنابراین این نوع شناخت در اعمال و کنش‌های ما قابل صورت‌بندی است. این نکته ما را یاد تفکیک میان «بیان کردنی‌ها» و «نشان‌دانی‌ها» در رساله *منطقی-فلسفی* (۱۳۷۹) می‌اندازد.
۴. برای مثال یادگیری زبان برای ویتگنشتاین از طریق آموزش و توضیح گزاره‌ها رخ نمی‌دهد بلکه همچنان که مدینا (۱۳۸۹: ۱۵۸-۱۵۹) می‌گوید: «فرآیند یادگیری زبان سراسر اجتماعی است. در اینجا فرآیند یادگیری تنها به واسطه محیط اجتماعی ایجاد نمی‌گردد بلکه تعدیل و شکل‌گیری آن نیز از طریق همین محیط صورت می‌پذیرد. به بیان دیگر از دیدگاه ویتگنشتاین زبان تنها از دیگری آموخته نمی‌شود، بلکه به واسطه دیگری یادگرفته می‌شود. ویتگنشتاین در

این مورد می‌گوید یادگیری بازی‌ای زبانی به «موقعیت صحنه نمایش» نیاز دارد؛ یعنی بافتی که به واسطه هنجارهای حاکم بر کاربرد صحیح کلمات شکل گرفته باشد (پژوهش‌ها، §۲۵۷). آموزش باعث توافق در کنش‌ها از جانب شاگرد و معلم می‌شود. از نظر ویتگنشتاین ابزار آغازین در آموزش مشاهده نیست، بلکه کنش است. در این دیدگاه مهارت در عملی زبانی مستلزم مشارکت فعال نوآموز در آن است. بنابراین شناخت زبانی به مثابه شناختی ضمنی قابل یادگیری است و یادگیری آن نیز برای مثال از نظر ویتگنشتاین در کنش و واکنش‌هایی جای دارد که مشاهده می‌کنیم و انجام می‌دهیم.

۵. کلمه لازم (intransitive) را باید در معنای دستور زبانی آن و در مقابل کلمه متعدی (transitive) فهمید.

۶. گلاک (۱۳۸۸: ۴۴۵) در توضیح این نکته که پیروی از قاعده «پرسشی درباره علت‌ها نیست» می‌گوید چون پیروی از قاعده تمایل / استعداد نیست، ویتگنشتاین می‌گوید پیروی از قاعده درباره علت نیست. اگر پیروی از قاعده تمایل / استعداد باشد آنگاه باید آن را سازوکاری ذهنی یا عصبی یا فیزیولوژیکی محسوب کرد. اگر پیروی از قاعده را نوعی سازوکار محسوب کنیم، آنگاه آن تمایل / استعداد علت عمل ما، علت پیروی از قاعده به‌شمار می‌آید. حال اگر آن را علت محسوب کنیم، آنگاه وجه هنجارمند قواعد را نادیده انگاشته‌ایم. «می‌خواهم بگویم: اینجا یک حالت بهنجار داریم و حالت‌های نابهنجار» (پژوهش‌ها، §۱۴۱).

۷. هیلاری پاتنم (Hilary Putnam) (۱۹۹۵) با توجه به این سخن ویتگنشتاین که می‌گوید: «تشخیص‌های صحیح‌تر معمولاً از قضاوت کسانی حاصل می‌شود که دانش بیشتری درباره بشر دارند. آیا کسی می‌تواند این دانش را یاد بگیرد؟ بله، برخی می‌توانند. اما نه از طریق گذراندن دوره‌ای درسی، بلکه از طریق «تجربه» (پژوهش‌ها، بخش II، ص ۴۰۰).

به رد ادعای رورتی می‌پردازد و معتقد است که ما با دیدن و داشتن تجربه‌های بیشتر، می‌توانیم قضاوت‌های صحیح‌تری داشته باشیم. وی می‌گوید قواعد مثل یک برنامه محاسباتی صرف نیستند که نتایج یکسانی را سبب شوند، بلکه می‌توان با دیدن و آموختن، تجربه بیشتر و در نتیجه قضاوت و رفتار صحیح‌تری داشت.

مک‌فی (Macfi) (۱۳۸۳) نیز با توجه به بند ۸۱ پژوهش‌ها که ویتگنشتاین در آن قواعد زبانی را مثل نظام ریاضی نمی‌داند و همچنین با توجه به این سخن ویتگنشتاین که فقط آدم‌های با تجربه و ورزیده می‌توانند قواعد را به درستی به‌کار ببرند، برخلاف قاعده‌های محاسبه که بستگی به تجربه ندارد (پژوهش‌ها، بخش II، ص ۴۰۰)؛ می‌گوید بنابراین انسان یاد نمی‌گیرد «که قضاوت‌های درست چیستند»؛ بلکه یاد می‌گیرد که به قضاوت‌های درست «بپردازد». آشنایی با این نحوه قضاوت می‌تواند از طریق ساختارهای تبیینی متفاوتاً «آموزش» باشد.

بنابراین فراگیری تبدیل شدن به داوری متبحر را می‌توان در دو مؤلفه فراگیری دیدن و فراگیری ارزش نهادن، یاد گرفت.

۸. گتیه (Gettiah problem) نشان می‌دهد که می‌توان باور صادق موجه داشت و در عین حال شناخت نداشت. باور موجه فردی ممکن است از روی شانس صادق نیز باشد، ولی ما شهودا شناخت را به کسی نسبت نمی‌دهیم که با وجود داشتن باور صادق موجه، از روی شانس به باور صادق موجه رسیده است (پریچارد، ۱۳۹۳: ۲۹-۳۲).

References

- Collins, J. (2007). Linguistic competence without knowledge of language. *Philosophy Compass*, 2(6), 880-895.
- Dreyfus, H. & Dreyfus, S. (1986). *Mind over Machine*, New York: The Free Press.
- Glock, H. J. (2009). *A Wittgenstein dictionary*. Translated by H. Kakasoltani. Tehran, Gam-e-No. [In Persian].
- Grayling, A. C. (2009). *Wittgenstein*. Translated by A. Haghiri. Tehran, Basirat. [In Persian].
- Grimen, H. (1991). *Tacit knowledge and the study of organization*. LOS-Center, Bergen.
- Grimm, S. (2006). "Is understanding a species of knowledge?" *The British Journal for the Philosophy of Science*, 57(3), 515-535.
- Janik, A. (1988). Tacit knowledge, working life and scientific method. *Knowledge, skill and artificial intelligence*, 53-63.
- Johannessen, K. S. (1990a). Rule Following, Intransitive Understanding and Tacit Knowledge: An Investigation of the Wittgensteinian Concept of Practice As Regards Tacit Knowing. *Daimon Revista Internacional de Filosofía*, (2), 151-173.
- Johannessen, K. S. (1990b). Art, philosophy and intransitive understanding. In *Wittgenstein—Eine Neubewertung/Wittgenstein—Towards a Re-Evaluation* (pp. 323-333). JF Bergmann-Verlag.
- Kenny, A. (2013). *Wittgenstein*. Translated by M. R. Esmkhani. Tehran, Ghoghnoos Publications. [In Persian].
- Kvanvig, J. (2003). *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*, Cambridge: Cambridge University Press.

- McDowell, J. (2009). "Are meaning, understanding, etc., definite states?" In *The engaged intellect: Philosophical essays*, Harvard University Press, pp79-94.
- McFee, G. (2004). "Wittgenstein, performing art and action". in *Wittgenstein, theory and the arts*. Allen, R., & Turvey, M. (Eds.). Translated by F. Sojoodi. Pp 147-187. Tehran, Iranian Academy of the Arts. [In Persian].
- McGinn, M. (2003). *The Routledge guidebook to Wittgenstein's Philosophical investigations*. Translated by I, Ghanooni. Tehran, Ney Publications. [In Persian].
- Medina, J (2010). *Language: Key concepts in philosophy*. Translated by M. Karini. Tehran, The Institute for Cultural and Social Studies. [In Persian].
- Miller, A. (2007). Rules-as-rails, tacit knowledge and semantic creativity. *International journal of philosophical studies*, 15(1), 125-140.
- Miller, A. (1997). "Tacit Knowledge", in Hale and Wright (Eds) *A Companion to the Philosophy of Language*. 146-174.
- Miller, A. (2007). *Philosophy of language*. Routledge.
- Nielsen, K. (2002). The Concept of Tacit Knowledge-A Critique. *Outlines. Critical Practice Studies*, 4(2), 3-17.
- Pritchard, D. (2014). *What is this thing called knowledge?*. Translated by y. Khoshnevis, Tehran, Elmi v Farhangi Publications. [In Persian].
- Putnam, H. (1995), "Was Wittgenstein a Pragmatist?" in *Pragmatism: An Open Question*, Oxford: Blackwell, Pp27-56.
- Reber, A. S. (1989). Implicit learning and tacit knowledge. *Journal of experimental psychology: General*, 118(3), 219.
- Strevens, M., (2013) "No understanding without explanation." *Studies in history and philosophy of science Part a*, 44.3, 510-515.
- Wittgenstein, L. (1974). *Philosophical Grammar: Part I, the Proposition, and Its Sense, Part II, On Logic and Mathematics*. Blackwell: Oxford University Press.
- Wittgenstein, L. (2000). *Tractatus logico-philosophicus*. Translated by M. S. Adib-Soltani. Tehran, AmirKabir. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2002). *Philosophical investigations*. Translated by F. Fatemi. Tehran, Markaz. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2005). *Zettel*. Translated by M. Hosseini. Tehran, Hermes. [In Persian].

- Wittgenstein, L. (2006). *The blue and brown books*. Translated by I, Ghanooni. Tehran, Ney Publications. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2014). *The blue book*. Translated by M. Hosseini. Tehran, Hermes. [In Persian].
- Wittgenstein, L. (2020). *Philosophical investigations*. Translated by M. Hosseini. Tehran, Hermes. [In Persian].
- Wright, C. (2001). *Rails to infinity: essays on themes from Wittgenstein's Philosophical investigations*. Harvard University Press.
- Zagzebski, L. (2001). Recovering understanding. *Knowledge, truth, and duty: essays on epistemic justification, responsibility, and virtue*, 235-252.
- Zhenhua, Y. (2003). Tacit knowledge/knowing and the problem of articulation. *Tradition and Discovery: The Polanyi Society Periodical*, 30(2), 11-23.
- Zhenhua, Y. (2006). Tacit Knowledge: A Wittgensteinian Approach. *Tradition and Discovery: The Polanyi Society Periodical*, 33(3), 9-25.

